

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی ایران

منبع اصلی درس

- کتاب مبانی نظری تحول بنیادین تعلیم و تربیت رسمی و عمومی (بخش نخست تا صفحه ۱۹۲).

ادامه بحث مبانی اساسی تربیت

مبانی معرفت شناختی

۱- انسان توانایی شناخت هستی و درک موقعیت خود و دیگران در آن را دارد.

۲- علم انسان دارای اقسام حقیقی و اعتباری است و مراتب و سطوح مختلف دارد (حضور و حصولی).

۳- معیار اعتبار علم ، مطابقت با مراتب گوناگون واقعیت (نفس • الأمر) است.

۴- علم در عین کشف از واقع (از منظر معلوم)، محصول خلاقیت و ابداع نفسانی (از منظر عالم) است.

ادامه مبانی معرفت شناختی

۵- (علم در عین ثبات (از منظر معلوم)، دارای ویژگی پویایی (از منظر عالم) است.

۶- آدمی منابع و ابزار شناخت متعدد و مکمل هم در اختیار دارد که برای شناخت منسجم و جامع از حقایق و واقعیات از آنها بهره می گیرد.

- حواس (ظاهری و باطنی)

- عقل

- شهود و مکاشفه

- وحی و الهام

ادامه مبانی معرفت شناختی

۷- انسان توانایی تعقل (عقل ورزی) در مقام نظر و عمل را دارد. که در شناخت حقیقت هستی و کسب سعادت جاوید ، نقش اساسی دارد.

۸ - شناخت آدمی با موانع و محدودیت هایی همراه است.

مبانی ارزش شناسی

- ۱- اعتبار ارزش های حقیقی بر واقعیت های مربوط به عمل آدمی و نتایج آن تکیه دارد.
- ۲- اعتبار ارزش ها هم از طریق «عقل و فطرت انسانی» و هم با مراجعه به «نظام معیار دینی» معلوم می گردد.
- ۳- ارزش ها انواع و مراتب مختلف دارند و به شکل سلسله مراتبی باغایت اصیل زندگی آدمی - یعنی قرب الی الله - ارتباط دارند.
- ۴- ارزشمند دانستن هر عمل، هم تابع حُسن فعلی و هم وابسته به حسن فاعلی است.

ادامه مبانی ارزش شناسی

۵- حیات طیبه وضع مطلوب زندگی بشر بر اساس نظام معیار ربوبی است که با انتخاب و التزام آگاهانه و اختیاری در همین زندگی دنیایی و در جهت تعالی آن، از سوی خدا به انسان اعطا می شود و تحقق آن باعث قرب الی الله خواهد شد.

۶- حیات طیبه، مفهومی یک پارچه و کلی است که همه ابعاد فردی و اجتماعی زندگی انسان را در بر می گیرد و شئون گوناگونی دارد که در ارتباط و تعامل با همدیگر و با محوریت شأن اعتقادی، عبادی و اخلاقی، آن را محقق می سازد.

ادامه مبانی ارزش شناسی

۷- حیات طیبه مفهومی ذو مراتب است که برخی از مراتب نخستین آن مطلوب بالفعل همه انسان هاست و لذا باید تلاش برای تحقق حیات طیبه، از این مراتب آغاز گردد.

۸- یکی از ویژگی های مهم حیات طیبه، توازن و اعتدال در ابعاد مختلف آن است.

۹- تأسی به اولیای الهی و تولا و اطاعت از آن ها و دشمنی با دشمنان راه خدا و اولیای خداوند، تنها راه تحقق کامل حیات طیبه در مسیر قرب الی الله است.

۱۰- آماده شدن افراد جامعه برای تحقق آگاهانه و اختیاری حیات طیبه، مهم ترین زمینه تحقق این نوع زندگانی است.

ادامه مبانی ارزش شناسی

۱۱ - آزادی حقیقی انسان، در رهایی از همه موانع درونی و بیرونی رشد و تعالی انسان - نظیر وابستگی به شهوات و تمایلات نفسانی، پذیرش انواع ستم اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی، تبعیت کورکورانه از

هنجارها و سنت های غلط و اطاعت از حاکمیت طاغوت - و حرکت به سوی عبودیت خداوند است.

۱۲ - عدالت اساسی ترین ارزش اخلاقی و اجتماعی در نظام معیار اسلامی است.

۱۳ - رأفت ، احسان ، گذشت و بخشش ، مهم ترین ارزش های متمم عدالت هستند.

ادامه مبانی ارزش شناسی

۱۴- علم و عالم در جامعه و فرهنگ اسلامی نقشی بنیادی دارند؛ علم در رأس فضیلت ها، ریشه همه خوبی ها، هم نشین جدایی ناپذیر ایمان، چراغ عقل و مایه ارزش گذاری آدمیان است؛ و لذا طلب علم، فریضه ای واجب بر همگان و احترام به عالم، اصلی مسلم و تخلف ناپذیر محسوب می شود.

۱۵- زیبایی و هنر از نمودهای تعالی بخش حیات بشری و یکی از تمایلات فطری انسان است و ارزش زیباشناختی ، هم ناظر به واقعیت های عینی است و هم وابسته به ادراک فرد.

۱۶- طبیعت و پدیده های طبیعی را، افزون بر ارزش ابزاری در جهت تحقق غایت زندگی ، باید با نگرش نمادین، به مثابه آیاتی از حکمت، لطف و اقتدار الهی ملاحظه نمود.

مبانی دین شناختی

- ۱- دین، حقیقت واحدی است برای هدایت بشر به سوی سعادت حقیقی
- ۲- در راستای تحقق حیات طیبه، اسلام در ابعاد فردی و اجتماعی، نظام معیار هدایت به سوی سعادت جاوید را ارائه می کند.
- ۳- دین در راستای تحقق حیات طیبه، ما را علاوه بر استفاده از تجارب متراکم بشری، به خلاقیت و ابداع و فعلیت بخشیدن به همه ظرفیت های فکری خویش، فرا می خواند. بیان اصول و کلیات، واگذاری شناخت تفصیلی احکام شرعی بر عهده اجتهاد و اجماع عقلا، و به رسمیت شناسی (منطقه الفراغ) خویش.

ادامه مبانی دین شناختی

- ۴- حوزه رهنمود نظام معیار دین حق (اسلام) ، همه انسان ها در هر زمان و مکان، و زبان آن جهانی است؛ لذا اسلام با دو ویژگی توأمان ثبات و پویایی ، پاسخ گوی نیازهای فرد و جامعه در زمینه هدایت انسان به سوی ساحت ربوبی است.
- ۵- در دین اسلام ، تفکیک دنیا از آخرت ، فرد از اجتماع ، جسم از روح ، و امور مادی از ارزش های معنوی، معنا ندارد و تحقق کامل دین، مستلزم توسعه همه جانبه افراد بر بنیاد ارزش های دینی است.
- ۶- شناخت دین اسلام، علاوه بر فهم و تفسیر روشمند قرآن، نیازمند بهره گیری از سنت پیامبر(ص) و معصومان (ع) و تکیه بر تبیین و تفسیر پیامبر (ص)، و اهل بیت از حقایق دینی است.

ادامه مبانی دین شناختی

- ۷- اجتهاد، ساز و کار فهم روشمند نظام معارف دینی و ارزش های مبتنی بر آن (هنجارها و احکام عملی از منابع کتاب، سنت پیامبر و معصومان و عقل)، برای حرکت دین مدار انسان در چهارچوب اصول و ضوابط ثابت، و متناسب با مقتضیات زمان و مکان است. التزام اجتهاد، باعث پیش گیری از خطر تحجر می شود.
- ۸- معارف دینی، مجموعه ای است نظام مند، جامع نگر، پایا و پویا؛ که بر پایه احکام عقل نظری و عقل عملی (حجت باطنی)؛ و با تکیه بر قرآن و سنت معتبر از طریق جریان اجتهاد، هدایت کننده عقل موّلد بشری و پذیرای نتایج معتبر آن است.
- ۹- دین اسلام، نوید بخش آینده ای روشن برای انسان است که مستلزم تلاش جامعه صالح، جهت تأسیس تمدن نوین براساس نظام معیار اسلامی می باشد.

ادامه مبانی دین شناختی

۱۰- تأسیس و تداوم حکومت بر اساس معیارهای دینی، راهکار اصلی تحقق کامل نظام معیار اسلامی، و مهم ترین زمینه اجتماعی و سیاسی، برای عینیت یافتن حیات طیبه است.

۱۱- دینداری، پوشش عقلی (خرد ورزانه) و مداوم آدمی است، برای رسیدن به مراتب حیات طیبه، بر مبنای ایمان آگاهانه و اختیاری به خداوند.

۱۲- اسلام، در هدایت حرکت به سوی حیات طیبه، نه تنها هدف و مقصد، بلکه راه و روش رسیدن به مقصود را نشان می دهد.

تحقق عینی و تام این هدف در مصادیق انسان کامل (پیامبر و امامان) آشکار می گردد و تحقق حیات طیبه برای همگان در قبول ولایت و تأسی و پیروی فردی و جمعی از ایشان متجلی می شود.

۱-۶ با هم نگرى مبانی اساسی

از آن جا که تربیت در هر حال عبارت است از کوششی هدفمند برای تحول و حرکت آدمی از وضع موجود به وضع مطلوب، اینک با مرور بر مبانی یاد شده، می‌توانیم همهٔ آن‌ها^۱ را با توجه به مقصود اصلی از این بحث (یعنی تبیین چیستی، چرایی و چگونگی تربیت) در سه محور توصیفِ واقعیت انسان و موقعیت او در هستی، ترسیم جایگاه شایسته و مطلوبِ آدمی در هستی و بیان چگونگی وصول به این جایگاه البته، بنا بر جهان‌بینی توحیدی و نظام ارزشی دین اسلام تنظیم و تلخیص کنیم.

خلاصه کردن مبانی اساسی تربیت در سه محور:

- ۱- چیستی تربیت (توصیف واقعیت انسان و موقعیت او در هستی)
- ۲- چرایی تربیت (ترسیم جایگاه شایسته و مطلوب آدمی در هستی)
- ۳- چگونگی تربیت (بیان چگونگی وصول انسان به جایگاه شایسته خود در هستی)

واقعیت انسان و موقعیت او در هستی

• انسان موجودی است :

- (۱) با فطرت الهی که با اراده، هم قابل فعلیت یافتن و شکوفایی است و هم قابل فراموشی ؛ اما هرگز نابود نمی شود.
- (۲) با استعدادهای طبیعی قابل رشد، و عواطف و تمایلات متنوع.
- (۳) همواره در حال شدن، حرکت و دگرگونی.
- (۴) آزاد (دارای قدرت انتخاب و اختیار).
- (۵) با توانایی شناخت جهان هستی و ابعاد مختلف آن.
- (۶) همواره در موقعیت ، و می تواند آن را درک و تغییر دهد.
- (۷) اجتماعی، که شخصیت اش تا حد زیادی در اجتماع و تحت شرایط محیطی ساخته و پرداخته می شود.

ادامه واقعیت انسان و موقعیت او در هستی

(۸) که در تکوین و تحول هویت ناتمام و پویای خود، نقش اساسی دارد.
(۹) با شناخت، باور، میل و اراده در عمل فردی و جمعی، و تأثیر گذار
در تکوین و تحول هویت فردی و جمعی و تعیین آینده و سرنوشت
خود و دیگران.

(۱۰) که با دیگر انسان ها در استعدادها، علایق طبیعی، فطرت الهی،
بهرمندی از عقل و اراده و اختیار، وجوه مشترک دارد ولی با خصوصیات
متفاوت هم آفریده شده ؛ مثل میزان مسئولیت، گستره زمینه ها، امکانات
و فرصت های تکامل یا تنزل.

جایگاه شایسته آدمی در هستی (چرایی)

۱ - انسان آفریده خداست؛ پس غایت آفرینش او نیز باید با غایت آفرینش

جهان هماهنگ باشد.

۲- قرب الی الله مصداق کامل غایت زندگی انسان از منظر دین است. تحصیل همه کمالات نیز مقدمه قرب به خدا، و انسانیت انسان در گرو رسیدن به مراتب آن است.

۳- شرط اصلی قرب الی الله، تحقق توحید ربوبی در همه مراتب و ابعاد زندگی انسان است.

ادامه جایگاه شایسته آدمی در هستی (چرایی)

- ۴- تحقق حیات طیبه بر اساس انتخاب و التزام آگاهانه و اختیاری نظام معیار ربوبی، تنها راه قرب الی الله است.
- ۵ - تحقق حیات طیبه دارای ابعاد فردی و اجتماعی، و در برگیرنده شئون مختلف زندگی آدمی است.
- ۶- مراتب و ابعاد حیات طیبه را می توان از منظر دینی مصداق همه مفاهیم و ارزشهای ناظر به غایت زندگی انسان دانست.
- ۷ - یکی از ویژگی های مهم حیات طیبه ، توازن و اعتدال در ابعاد مختلف است.
- ۸- مهم ترین زمینه تحقق حیات طیبه در بعد فردی آن، و مؤثرترین بستر تحقق آن در بعد اجتماعی است، که جامعه باید آماده تحقق آن باشد.

چگونگی وصول انسان به جایگاه شایسته خود در هستی:

- ۱- باید زمینه شکوفایی فطرت تالهی انسان را فراهم نمود؛ یعنی این سرمایه ارزشمند خداداد، فعلیت یابد، تثبیت شود و تعالی پیدا کند.
- ۲ - باید زمینه رشد همه جانبه و متعادل انسان، همسو با شکوفایی فطرت او و در جهت غایت زندگی او، مهیا گردد.
- ۳ - در مسیر قرب الهی، باید افراد جامعه را جهت تحقق مراتب حیات طیبه، و در همه ابعاد فردی و اجتماعی، بر اساس آگاهی و اختیار آماده ساخت.

چگونگی وصول انسان به جایگاه شایسته خود در هستی:

۴- در راستای تحقق حیات طیبه، باید زمینه های لازم را جهت تکوین و تعالی پیوسته هویت فردی و جمعی افراد جامعه، به منظور شکل

گیری و تحول مداوم جامعه ای صالح براساس نظام معیار اسلامی، فراهم آورد.

۵- هر انسان برای تأثیرگذاری در روند تکوین و تعالی پیوسته هویت فردی و جمعی خویش باید موقعیت خود و دیگران را به درستی درک کند و آن را به طور مداوم براساس انتخاب و التزام آگاهانه و اختیاری نظام معیار اسلامی بهبود بخشد.

چگونگی وصول انسان به جایگاه شایسته خود در هستی:

- ۶- هر انسان برای درک مناسب موقعیت خود و دیگران و عمل مداوم (برای بهبود تعقل، معرفت، ایمان، تقوا، انگیزه، توانایی و مهارت جهت انجام اعمال صالح فردی و جمعی) کسب نماید.
- ۷- باید جمعی از افراد نسبتاً رشد یافته هر جامعه، به منظور هدایت دیگر انسان ها در مسیر قرب الی الله، زمینه های اجتماعی و هدفمند تکوین و تعالی پیوسته هویت آن ها را فراهم آورند تا ایشان با کسب شایستگی های فردی و جمعی لازم، جهت درک موقعیت خود و دیگران و عمل مداوم برای اصلاح آن بر اساس نظام معیار ربوبی، برای تحقق مراتب حیات طیبه در همه ابعاد آماده شوند.

فعالیت

- برخی از مفاهیم مهم در مبانی معرفت شناختی و دین شناختی فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی را مشخص کنید و در مورد هر کدام توضیح دهید.

پست الکترونیکی برای ارسال گزارش فعالیت:

r.shabani@cfu.ac.ir

•